

EŠLI VENS

ILON MASK: Tesla, SpaceX i

POTRAGA ZA FANTASTIČNOM BUDUĆNOŠĆU

Preveo
Goran Skrobonja

■ Laguna ■

Naslov originala

Ashlee Vance

ELON MUSK

Elon Musk. Copyright © 2015 by Ashlee Vance.

Epilogue © 2017 by Ashlee Vance.

Translation copyright © 2017 za srpsko izdanje, LAGUNA

Cover photography copyright © 2015 by Steve Jurvetson

<https://www.flickr.com/photos/jurvetson/18659265152/>

FSC

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Mami i tati. Hvala vam za sve.

SADRŽAJ

1. Ilonov svet.	9
2. Afrika	33
3. Kanada.	57
4. Ilonov prvi startap	69
5. Šef <i>pejpal</i> mafije	88
6. Miševi u svemiru	112
7. Sasvim električan.	164
8. Bol, patnje i opstanak	203
9. Poletanje.	237
10. Osveta električnog automobila	290
11. Objedinjena teorija polja Ilona Maska	349
Epilog	397
Dodatak 1	413
Dodatak 2	419
Dodatak 3	425
Izjave zahvalnosti.	431
Napomene.	437
O autoru.	445

ILONOV SVET

„Misliš li da sam lud?“

To pitanje sam čuo od Ilona Maska pred kraj duge zajedničke večere u skupom restoranu s morskom hranom u Sili-cijumskoj dolini. Stigao sam prvi u restoran i skrasio se sa džin-tonikom, znajući da će Mask – kao i uvek – kasniti. Petnaestak minuta kasnije, Mask se pojavio u kožnim cipelama, firmiranim farmerkama i kariranoj košulji. Mask je visok metar i osamdeset tri, ali ako pitate bilo kog njegovog poznanika, reći će vam da on izgleda mnogo krupnije. Rame-na su mu apsurdno široka, stamen je i gabaritan. Pomislili biste da će svoj stas koristiti kao prednost i ušetati u prostoriju kao alfa mužjak. Umesto toga, on izgleda gotovo smeteno. Glava mu je malo nakrenuta naniže dok hoda, brzo se rukuje i pozdravlja kada stigne do stola i parkira tur na stolicu. Potom, Masku je potrebno nekoliko minuta da se zagreje i primetno opusti. Mask me je pozvao na večeru kako bismo malo pregovarali. Osamnaest meseci pre toga obavestio sam

ga da smeram da napišem knjigu o njemu, a on je mene obavestio o tome kako smera da ne saraduje. Njegovo odbijanje je bolelo, ali me je gurnulo u režim nepopustljivog novinara. Ako budem morao da ovu knjigu napišem bez njega, šta da se radi. Mnogo ljudi je otišlo iz Maskovih kompanija, *Tesla motors* i *Spejseks (SpaceX)*, i oni su bili voljni da govore, a ja sam već poznavao dosta njegovih prijatelja. Intervjui su se nizali, iz meseca u mesec, i posle dvestotinak tako obrađenih ljudi, Mask mi se ponovo javio. Pozvao je moj kućni broj i rekao da stvari mogu da se odigraju na dva načina: ili će mi veoma zagorčati život, ili će mi ipak pomoći s projektom. Bio je voljan da saraduje pod uslovom da pročita knjigu pre nego ona ode u štampu, i doda svoje fusnote. Nije nameravao da se petlja u moj tekst, ali želeo je da ima priliku da stvari ispravi tamo gde mu se učine činjenično netačne. Bilo mi je jasno otkud to. Mask je želeo izvesnu kontrolu nad pričom o svom životu. On se ujedno drži kao naučnik i trpi prave mentalne patnje ako naiđe na činjeničnu grešku. Greška na odštampanoj stranici grickala bi mu dušu – zauvek. I premda sam mogao da shvatim njegov stav, nisam mogao da mu dozvolim da pročita knjigu, iz profesionalnih, ličnih i praktičnih razloga. Mask ima svoju verziju istine, a to nije uvek ona verzija istine koju prihvata ostatak sveta. Isto tako, sklon je opširnim odgovorima čak i na najjednostavnija pitanja, pa sam već video fusnote kako se šire na trideset strana. Opet, dogovorili smo se da večeramo zajedno, proćaskamo o svemu tome i vidimo na čemu smo.

Naš razgovor je započeo diskusijom o ljudima koji se bave odnosima s javnošću. Mask je čuven po tome što brzo troši PR osoblje, i *Tesla* je tragao za novim direktorom za komunikacije. „Ko je najbolji PR na svetu?“, upitao je, tipično maskovski. Onda smo razgovarali o zajedničkim poznanicima,

Hauardu Hjuzu i fabrici *Tesla*. Kad je konobar došao po našu porudžbinu, Mask je zatražio da ovaj predloži nešto što bi se uklopilo u njegovu ishranu siromašnu ugljenim hidratima. Odlučio se za komade prženog jastoga natopljene crnim mastilom lignje. Pregovori nisu ni započeli, a Mask je već ogovarao. Započeo je velikim strahom zbog kojeg noću nije mogao da spava: konkretno, time da bi suosnivač i generalni direktor *Gugla* Lari Pejdz mogao da gradi flotu robota s veštačkom inteligencijom, sposobnih da unište čovečanstvo. „To me zaista brine“, rekao je Mask. Nije mu bilo nimalo lakše zbog toga što su on i Pejdz bili bliski prijatelji, niti što je on Pejđu smatrao u osnovi dobronamernom osobom, a ne nekim poput Doktora Zlog.* Zapravo, u tome i jeste bio problem. Zbog svoje dobroćudne prirode, Pejdz je pretpostavljao da će nas mašine zauvek slušati. „Ja nisam toliki optimista“, rekao je Mask. „On bi mogao slučajno da proizvede nešto zlo.“ Kada je hrana stigla, Mask ju je konzumirao. To jest, nije toliko jeo koliko ju je proždrao u nekoliko ogromnih zalogaja. U očajničkoj želji da Masku udovoljavam tako da i dalje ćaska, dao sam mu veliki komad bifteka sa svog tanjira. Plan je bio delotvoran... čitavih devedeset sekundi. Meso. Njam. Ćao nema više.

Bilo je potrebno izvesno vreme da skrenem Masku s priče o smaku sveta usled veštačke inteligencije i dovedem ga do glavne teme. Onda, dok smo se primicali knjizi, Mask je počeo da me ispipava, čačka po tome zbog čega sam tačno pozeleo da pišem o njemu i procenjuje moje namere. Kad se ukazao odgovarajući trenutak, iskoristio sam ga i preuzeo razgovor. Malo adrenalina bilo je izlučeno i pomešano sa

* *Dr. Evil* – izmišljeni lik iz filmova Majka Majersa o Ostinu Paurersu. (Prim. prev.)

džinom, pa sam se upustio, kako sam mislio, u četrdesetpetominutnu propoved o svim mogućim razlozima zbog kojih Mask treba da me pusti da kopam duboko po njegovom životu a da on ostane bez sve te kontrole koju je želeo da dobije zauzvrat. Taj govor se vrteo oko imanentnih ograničenja fusnota, utiska da Mask manijakalno želi kontrolu nad svim i svačim, i ugrožavanja mog novinarskog integriteta. Na moje veliko iznenađenje, Mask me je prekinuo posle samo nekoliko minuta i jednostavno rekao: „Važi.“ Mask najviše od svega ceni odlučnost i poštuje ljude koji nastavljaju dalje iako im je rečeno ne. Desetine drugih novinara i ranije su od njega tražile da im pomogne u pisanju knjige, ali ja sam bio jedini serator koji je Masku nastavio da gnjavi posle prvobitnog odbijanja, i čini se da se njemu to dopalo.

Večera je odmicala uz prijatan razgovor, a Mask je harao po hrani s malo ugljenih hidrata. Jedan konobar se pojavio sa džinovskim desertom, skulpturom od šećerne vune, i Mask je navalio na nju, kidajući pregršti slatkog paperja. Bilo je dogovoreno. Mask mi je dozvolio pristup rukovodiocima u njegovim kompanijama, njegovim prijateljima i porodici. Večeraćemo zajedno jednom mesečno dokle god bude trebalo. Mask će prvi put dozvoliti jednom novinaru da zaviri u unutrašnji mehanizam njegovog sveta. Dva i po sata pošto smo počeli, Mask je spustio ruke na sto, počeo da ustaje, a onda zastao, pogledao me u oči i ispalio neverovatno pitanje: „Misliš li da sam lud?“ Zbog čudnovatosti tog trenutka načas sam ostao bez reči, dok su mi se sve sinapse žarile u pokušaju da ustanove je li to možda nekakva zagonetka i, ako je tako, kako bi na nju vešto trebalo odgovoriti. Tek pošto sam s Maskom proveo dosta vremena, shvatio sam da je to pitanje više bilo namenjeno njemu nego meni. Šta god da sam rekao, ne bi bilo važno. Mask je zastao poslednji put i

naglas se upitao može li mi se verovati, i onda mi pogledao u oči kako bi doneo sud. Delić sekunde kasnije rukovali smo se i Mask se odvezao crvenim *Teslinim* sedanom model S.

Svako proučavanje Ilona Maska mora da započne u sedištu *Spejseksa* u Hotornu u Kaliforniji – predgrađu Los Anđelesa nekoliko kilometara od Losanđeleskog međunarodnog aerodroma. Posetioci će tamo zateći dva džinovska postera Marsa jedan kraj drugog na zidu koji vodi do Maskovog boksa. Poster s leve strane prikazuje Mars kakav je danas – hladnu, голу crvenu kuglu. Poster s desne strane prikazuje Mars sa ogromnom zelenom kopnenom masom okruženom okeanima. Planeta je zagrejana i preobražena tako da odgovara ljudima. Mask u potpunosti namerava da pokuša to da ostvari. Pretvaranje ljudi u kolonizatore svemira njegov je zvanični životni cilj. „Voleo bih da umrem uveren u to da je pred čovečanstvom svetla budućnost“, rekao je on. „Ako uspemo da rešimo održivu energiju i otisnemo se na put da postanemo multiplanetarna vrsta sa samoodrživom civilizacijom na drugoj planeti – da se uhvatimo ukoštac sa ostvarenjem najgoreg scenarija, po kojem će doći do gašenja ljudske svesti – tada“, i tu je načas zastao, „mislim da će to biti veoma dobro.“

Ako neke stvari koje Mask govori i čini zvuče apsurdno, to je zato što one na određenom nivou i jesu takve. U ovom slučaju, na primer, Masku je sekretarica upravo donela malo keksa – i sladoled sa čokoladnim mrvicama na vrhu, pa je on usrdno govorio o spasavanju čovečanstva dok mu je sa donje usne visila gromuljica deserta.

Maskova spremnost i volja da se poduhvati nemogućih stvari od njea je stvorila božanstvo u Silicijumskoj dolini,

gde drugi generalni direktori poput Pejdža govore o njemu sa strahopoštovanjem, a novopečeni preduzetnici streme tome da „budu kao Ilon“ baš kao što su u prošlosti stremili tome da budu kao Stiv Džobs. Međutim, Silicijumska dolina funkcioniše u iskrivljenoj verziji stvarnosti, pa izvan granica njene zajedničke fantazije Mask često izgleda kao neko ko mnogo više polarizuje ljude. To je lik sa električnim kolima, solarnim panelima i raketama koje uvaljuju lažnu nadu. Ma kakav Stiv Džobs. Mask je naučnofantastična verzija F. T. Barnuma,* čovek koji se izuzetno obogatio zloupotrebljavajući strahove i mržnju koju ljudi osećaju prema sebi. Kupite teslu. Nakratko zaboravite na to u kakav ste haos doveli planetu.

Ja sam odavno spadao među ove potonje. Mask mi je izgledao kao dobronamerni sanjar – osvedočeni član tehnoutopijskog kluba Silicijumske doline. Ta grupa meni liči na mešavinu obožavalaca Ajn Rand i inženjerskih apsolutista za koje je njihov hiperlogični pogled na svet odgovor na sve. Kad bismo samo prestali da im smetamo, oni bi rešili sve naše probleme. Jednog dana, ubrzo, moći ćemo da učitamo svoj mozak u računar, opustimo se i sve prepustimo njihovim algoritmima. Njihova ambicija je dobrim delom izvor nadahnuća, a ono što rade jeste od pomoći. Ali tehnoutopisti su dosadni sa svojim otrcanim frazama, kadri da melju satima a da ne kažu suštinski mnogo. Više zabrinjava njihova skrivena poruka da su ljudska bića manjkava i da je naše čovečanstvo gnjavaža i teret koji se u dogledno vreme mora dovesti u red. Kada sam slušao Maska na skupovima

* *Phineas Taylor „P. T.“ Barnum* (1810–1891) – američki političar, šoumen i privrednik upamćen po promovisanju čuvenih obmana i osnivanju cirkusa *Barnum i Bejli*. (Prim. prev.)

u Silicijumskoj dolini, njegovi pompezni govori često su mi zvučali kao nešto iz tehnoutopijskog priručnika. A najgore od svega bilo je to što se činilo da njegovim kompanijama zaduženim za spasavanje sveta i ne ide naročito dobro.

Ipak, početkom 2012. godine cinici kao što sam ja nisu mogli da ne primete šta Masku zapravo polazi za rukom. Njegove kompanije koje su ranije bile u škripcu uspevale su da ostvare dostignuća bez presedana. *Spejseks* je odaslao kapsulu za snabdevanje do Međunarodne svemirske stanice i bezbedno je vratio na Zemlju. *Tesla motors* je proizveo model S, divan potpuno električni sedan zbog kojeg je automobilskoj industriji zastao dah, a Detroit se prenuo kao da ga je neko otreznio šamarčinom. Ta dva uspeha uznela su Maska do najređih visina među poslovnim titanima. Samo je Stiv Džobs mogao da se pohvali sličnim dostignućima u dve toliko različite industrije, ponekad objavljujući novi *Eplov* (*Apple*) proizvod i *Piksarov* (*Pixar*) blokbuster u istoj godini. A opet, Mask nije bio gotov. On je istovremeno predsednik i većinski akcionar *Solarsitija* (*SolarCity*), kompanije za solarnu energiju koja se brzo razvija i sprema se za kotiranje na berzi. Mask je nekako uspeo da dovede do najvećeg napretka koji su svemirska, automobilska i energetska industrija videle posle više decenija, naizgled jednim potezom.

Odlučio sam 2012. godine da pogledam iz prve ruke kakav je Mask i napišem o njemu glavni članak za *Blumberg biznisvik*. U tom trenutku u Maskovom životu sve je prolazilo preko Meri Bet Braun, njegove sekretarice i odane saradnice. Ona me je pozvala u posetu onome što sam potom počeo da nazivam Masklendom.

Ko god prvi put dođe u Masklend, počeaće se po glavi baš kao i ja. Kažu vam da se parkirate na Rokit roudu broj 1 u Hotornu, gde se nalazi sedište *Spejseksa*. Čini se nemogućim

da bilo šta dobro može u Hotornu pronaći dom. To je sumorni deo okruga Los Anđelesa gde grupe oronulih kuća, oronulih prodavnica i oronulih restorana okružuju ogromne industrijske komplekse što izgledaju kao da su sagrađeni u vreme nekakvog arhitektonskog „dosadnog pravougaonog pokreta“. Zar je Ilon Mask zaista svoju kompaniju smestio usred ovog otpada? Onda, dobro, sve počinje da ima više smisla kada ugledate pravougaonik površine od preko 50.000 kvadratnih metara obojen u razmetljivu nijansu bele po imenu „jedinstvo tela, duše i uma“. To je glavna zgrada *Spejseksa*.

Tek posle prolaska kroz prednja vrata *Spejseksa* veličina onoga što je ovaj čovek uradio postala je očigledna. Mask je sagradio pravu-pravcatu fabriku raketa usred Los Anđelesa. A ta fabrika nije proizvodila jednu po jednu raketu. Ne. Ona je proizvodila mnogo raketa – od samog početka pa do kraja. Fabrika je bila ogromna zajednička radna zona. Pri njenom zadnjem delu nalazili su se ogromni odeljci za isporuke u koje su mogli da stanu džinovski komadi metala, da bi se potom prevozili do dvospratnih mašina za zavarivanje. S jedne strane su bili tehničari u belim mantilima koji su pravili matične ploče, radio-uređaje i ostalu elektroniku. Drugi ljudi su bili u specijalnoj hermetičkoj staklenoj komori i gradili kapsule koje će rakete poneti do Svemirske stanice. Tetovirani muškarci s maramama oko glava obmotavali su raketne motore žicama uz treštanje *Van Hejlana*. Dovršena tela raketa bila su naređana jedno za drugim i spremna za utovar na kamione. Još raketa, u drugom delu zgrade, čekalo je na premaz belom farbom. Bilo je teško odjednom sagledati celu fabriku. Tamo su bile stotine tela u stalnom kretanju i vrtlogu oko raznovrsnih bizarnih mašina.

To je samo zgrada broj jedan u Masklendu. *Spejseks* je kupio nekoliko zgrada koje su bile deo *Boingove* fabrike

kabina za avione 747. Jedna od tih zgrada ima zakrivljeni krov i liči na avionski hangar. Ona služi kao istraživački, razvojni i dizajnerski studio za *Teslu*. Tu je kompanija smislila izgled sedana model S i njenog sledbenika, terenca po imenu model X. Na parkingu ispred studija *Tesla* je sagradio jednu od svojih stanica za punjenje baterija gde vozači iz Los Andelesa besplatno mogu da dopunjuju struju. Centar za punjenje je sasvim lako приметiti pošto je Mask podigao belo-crveni obelisk označen *Teslinim* logom usred infinity bazena.

Za vreme mog prvog intervjuja s Maskom, održanog u dizajnerskom studiju, počeo sam da shvatam kako on to govori i radi. On je pun samopouzdanja, ali ne polazi mu uvek za rukom da to i pokaže. Pri prvom susretu Mask može da izgleda stidljivo i gotovo nespretno. Njegov južnoafrički naglasak još je prisutan, ali se gubi, i njegov šarm nije dovoljan da nadoknadi Maskovo zastajkivanje u govoru. Poput mnogih drugih inženjera ili fizičara, Mask će načas začutati dok traga za preciznom frazom, i često će se stušiti u ezoteričnu, naučnu zečju rupu ne pružajući ruku pomoći niti dajući usput pojednostavljena objašnjenja. Mask očekuje od vas da ga pratite. Ništa od svega toga nije odbojno. Mask je, zapravo, uvek spreman na šalu i ume da bude sasvim šarmantan. Jedino što se u svakom razgovoru s njim osećaju svrha i pritisak. Mask zapravo nikad neobavezno ne ćaska. (Tek će se posle tridesetak sati intervjuja Mask zaista opustiti i dozvoliti mi da proniknem u drugi, dublji nivo njegove psihe i ličnosti.)

Poznati generalni direktori obično imaju gomilu pomoćnika oko sebe. Mask se Masklendom kreće uglavnom sam. To nije lik koji će se ušunjati u restoran. To je lik koji je vlasnik kafane i hoda okolo po njoj s punim autoritetom. Mask i ja smo razgovarali dok se on muvao po glavnoj dvorani studija

zagledajući delove prototipova i vozila. Gde god bi se zaustavio, zaposleni su hrlili Masku i zasipali ga informacijama. On je pažljivo slušao, razmišljao o tome i klimao glavom kad god je bio zadovoljan. Ljudi bi se onda udaljili, a Mask bi prišao novom vrelu informacija. U jednom trenutku glavni dizajner *Tesle* Franc fon Holchauen želeo je da Mask proceni neke nove gume i felne koje su stige za model S, kao i raspored sedenja za model X. Porazgovarali su, a onda otišli pozadi u prostoriju gde su funkcioneri prodavca visokokvalitetnog grafičkog softvera pripremili prezentaciju za Masku. Želeli su da se pohvale novom tehnologijom trodimenzionalnog iscrtaivanja koja bi omogućila *Tesli* da doteruje finiš virtuelnog modela S i u mnogo pojedinosti vidi kako bi se senke ili ulična svetla odbijali od karoserije vozila. *Teslini* inženjeri su zaista želeli te računarske sisteme i bilo im je potrebno Maskovo odobrenje. Ljudi su davali sve od sebe da Maska privole toj zamisli dok su zvuci bušilica i džinovskih industrijskih ventilatora zaglušivali njihovu govoranciju. Mask, koji je bio u kožnim cipelama i na sebi imao firmirane farmerke i crnu majicu, što je u suštini bila njegova radna uniforma, morao je da stavi 3D naočari zbog te demonstracije i izgledao je ravnodušno. Reкао im je da će razmisliti o tome i onda pošao prema izvoru najveće buke – radionici duboko u dizajnerskom studiju, gde su *Teslini* inženjeri gradili skele za devet metara visoke ukrasne kule koje se postavljaju ispred stanica za punjenje. „Ta stvar izgleda kao da bi mogla da preživi uragan pete kategorije“, rekao je Mask. „Da mi to malo stanjimo.“ Mask i ja smo na kraju uskočili u njegova kola – crni model S – i sjurili se natrag do glavne zgrade *Spejseksa*. „Mislim da se verovatno previše pametnih ljudi bavi internetom, finansijama i pravom“, rekao je Mask usput. „To je delimično uzrok činjenice da nismo videli toliko mnogo inovacija.“

* * *

Masklend je bio otkrovenje.

Došao sam u Silicijumsku dolinu 2000. godine i završio smešten u Tenderlojnu u San Francisku. To je jedini deo grada koji će vas tamošnji stanovnici moliti da zaobilazite. Bez mnogo truda, možete zateći nekoga kako svlači pantalone i kenja između parkiranih kola ili sresti nekog kako sumanuto udara glavom u zid autobuske stanice. U bircuzima blizu lokalnih striptiz-klubova transvestiti se nabacuju radoznalim privrednicima dok pijanci tonu u san na ležajima i seru u gaće u okviru svog opuštenog nedeljnog rituala. To je gadan kraj San Franciska gde se ljudi bodu noževima, i ispostavilo se da je odatle bilo sjajno posmatrati kako umire san o internet kompanijama.

San Francisko odavno već dobro poznaje pohlepu. On je postao grad na talasu zlatne groznice, i čak ni katastrofalni zemljotres nije mogao zadugo usporiti ekonomsku pohotu San Franciska. Ne dozvolite da vas zavaraju hipi-vibracije. Ritam ovog mesta sastoji se od procvata i propasti. A San Francisko je 2000. godine bio poprište procvata nad procvatima obuzeto krajnjom pohlepom. Bilo je sjajno živeti tada, kada je gotovo čitavo stanovništvo bilo prepušteno fantaziji – ludilu o brzom bogaćenju pomoću interneta. Pulsiranje energije iz te zajedničke samoobmane bilo je opipljivo, i njegovo neprestano zujanje prožimalo je ceo grad. A ja sam se nalazio u centru najzloglasnijeg dela San Franciska i posmatrao koliko visoko i nisko ljudi mogu dospeti kada se prepuste ekscesima.

Priče koje prate bezumlje poslovanja u to doba dobro su poznate. Više niste morali da stvorite nešto što bi drugi ljudi poželili da kupe kako biste osnovali perspektivnu kompaniju.

Bilo je dovoljno samo da vam sine zamisao o nečemu u vezi sa internetom i da objavite to svetu, pa da revnosni ulagači finansiraju taj vaš misaoni eksperiment. Čitav cilj bio je da se zaradi što više novca za najkraće moguće vreme zato što su svi znali, makar podsvesno, da stvarnost kad-tad mora da se umeša.

Stanovnici doline su krajnje bukvalno shvatili onaj kliše o tome kako treba raditi jednako revnosno kao što se igrate. Od ljudi u dvadesetim, tridesetim, četrdesetim i pedesetim godinama očekivalo se da rade po celu noć. Kancelarijski boksovi su postali privremene kuće, i svi su zapostavljali ličnu higijenu. Začudo, da bi se od Ničeg naizgled napravilo Nešto, bilo je potrebno mnogo rada. Ali kada je stiglo vreme za dekompresiju, postojalo je izobilje mogućnosti za potpuni razvrat. Najneuspešnije kompanije i medijske sile tog doba kao da su se međusobno borile za prevlast u domenu sve raskošnijih žurki. Staromodne kompanije koje su se trudile da „prate trend“ redovno su zakupljivale prostor u dvorana-ma za koncerte i onda naručivale igrače, akrobate, otvoreni šank i bend *Bernejkid lejdis*. Mladi tehnolozi su dolazili na svoj besplatni džek i kokišku i šmrkali kokain u mobilnim klozetima. Pohlepa i sitnosopstvenički interes bili su jedine stvari koje su u to vreme imale bilo kakvog smisla.

I dok su dobra vremena valjano dokumentovana u hronikama, loša vremena koja su usledila svi su – nimalo iznenađujuće – ignorisali. Zabavnije je prisećati se iracionalnih preterivanja nego haosa koji je potom preostao.

Neka zato bude rečeno, da se zna, kako je implozija internet fantazije o brzom bogaćenju ostavila San Francisko i Silicijumsku dolinu u dubokoj depresiji. Beskrajnim tulumi-ma je došao kraj. Prostitutke više nisu lunjale ulicama Tenderlojna u šest ujutro i nudile ljubav pre odlaska na posao.

(„Hodi, dušo. Bolje je od kafe!“) Umesto *Bernejkid lejdis* imali ste povremeno imitatore Nila Dajmonda na sajmu, poneku besplatnu majicu i knedlu od stida u grlu.

Tehnološka industrija nije imala pojma šta da radi sa sobom. Glupavi investitori koje je zahvatio taj mehur nisu želeli da ispadnu još gluplji, pa su potpuno prestali da finansiraju nove kompanije. Velike ideje preduzetnika zamenile su najsitnije moguće zamisli. Kao da je Silicijumska dolina sveukupno otišla na rehabilitaciju. Zvuči to melodramatično, ali je istinito. Milioni pametnih ljudi postali su uvereni u to da izmišljaju budućnost. A onda... puf! Najednom je u modu ušlo to da igrate na sigurno.

Dokazi za tu nelagodnost vide se u kompanijama i idejama formiranim u tom periodu. *Gugl* se pojavio i zaista počeo da se razvija oko 2002. godine, ali on je bio izdvojen od ostalih. Između *Gugla* i *Eplovog* uvođenja ajfona 2007. proteže se pustoš nezanimljivih kompanija. A nove popularne stvari koje su se upravo pomaljale – *Fejsbuk* (*Facebook*) i *Tviter* (*Twitter*) – svakako nisu ličile na svoje prethodnike – *Hjutil-Pakard* (*Hewlett-Packard*), *Intel* (*Intel*), *San majkrosistems* (*Sun Microsystems*) – koji su pravili fizičke proizvode i zapošljavali u tom procesu desetine hiljada ljudi. U godinama koje su usledile cilj je prešao od preduzimanja ogromnih rizika zarad stvaranja novih industrija i velikih novih ideja do jur-njave za lakšom zaradom preko zabavljanja korisnika i izbacivanja jednostavnih aplikacija i reklama. „Najoštrumniji ljudi moje generacije razmišljaju o tome kako da nateraju ljude da klikću na reklame“, rekao mi je Džef Hamerbaher, jedan od prvih inženjera u *Fejsbuku*. „A to je baš bezvezno.“ Silicijumska dolina je počela strašno da podseća na Holivud. U međuvremenu, korisnici kojima je ona služila okrenuli su se sebi, opsednuti svojim virtuelnim životima.

Jedan od prvih koji su ukazali na to da ovaj zastoj u inovacijama može da bude znak mnogo većeg problema bio je Džonatan Hjubner, fizičar iz Pentagonovog Mornaričkog centra za rat u vazduhu u Čajna Lejku u Kaliforniji. Hjubner je verzija trgovca smrću iz serije *Prepusti to Biveru*. Sredovečan, mršav i proćelav, voli da nosi komplet zemljanih boja – kaki pantalone, smeđu košulju na prugice i platneni kaki sako. On projektuje naoružanje još od 1985. i ima neposredan uvid u najnoviju i najsavršeniju tehnologiju u vezi s materijalima, energijom i softverom. Posle propasti internet kompanija, bio je ozlojeđen zbog nezanimljive prirode navodnih inovacija koje su mu dospevale na radni sto. Godine 2005. Hjubner je napisao rad s naslovom „Mogući opadajući trend u svetskim inovacijama“, koji je predstavljao optužbu protiv Silicijumske doline ili u najmanju ruku zlokobno upozorenje.

Hjubner je odlučio da upotrebi drvo kao metaforu da bi opisao to kako on vidi stanje inovacija. Čovek se već uzverao uz deblo i dospeo na najviše grane, koristeći većinu zaista velikih, revolucionarnih ideja – točak, elektricitet, avion, telefon, tranzistor. Sada smo ostali da visimo pri kraju grana na vrhu drveta i uglavnom usavršavamo nekadašnje izume. Da bi tu tvrdnju podupro u radu, Hjubner je pokazao da je učestalost izuma koji menjaju život ljudi počela da se smanjuje. Koristio je i podatke kako bi dokazao da je s vremenom opao broj podnetih patenata po osobi. „Mislim da je verovatnoća da dođemo do novih sto vrhunskih izuma sve manja i manja“, rekao mi je Hjubner u intervjuu. „Inovacije su ograničen resurs.“

Hjubner je predvideo da će morati da prođe oko pet godina dok ljudi ne prihvate njegovo stanovište, i ispostavilo se da je to njegovo predviđanje bilo krajnje precizno. Oko 2010. godine Piter Til, suosnivač *Pejपालа (PayPal)* i jedan od prvih

investitora u *Fejsbuk*, počeo je da promoviše zamisao da je tehnološka industrija izneverila ljude. „Želeli smo leteće automobile, a umesto njih dobili smo 140 slovnih mesta“ postao je slogan njegove firme za investiranje kapitala u rizična nova preduzeća *Founders fand* (*Founders Fund*). U eseju pod naslovom „Šta se dogodilo sa budućnošću“, Til i njegovi istomišljenici opisali su kako su *Tviter*, njegove poruke od 140 slovnih mesta i slični izumi izneverili društvo. Tvrdio je da je naučna fantastika, koja je nekada slavila budućnost, postala distopijska zato što ljudi više ne gledaju s optimizmom na sposobnost tehnologije da menja svet.

Priklanjao sam se u velikoj meri takvim razmišljanjima sve dok prvi put nisam posetio Masklend. I premda se Mask nije nimalo ustezao da govori o onome što smeru, malobrojni su ljudi van njegovih kompanija koji su bili u prilici da vide fabrike, centre za istraživanje i razvoj i mašinske radionice, te da sagledaju iz prve ruke opseg onoga što on radi. Bio je to lik koji je preuzeo dobar deo etike Silicijumske doline s brzim potezima i vođenjem organizacija neopterećenih birokratskom hijerarhijom, i to je primenio na usavršavanje velikih, fantastičnih mašina i stremljenje za stvarima što imaju potencijal da donesu onaj pravi proboj koji nam je nedostajao.

Po svemu, Mask je trebalo da zapadne u opštu malodušnost. Uskočio je pravo u maniju sa internet kompanijama 1995. godine, čim je završio studije, i osnovao kompaniju po imenu *Zip2* – primitivan *Gugl maps* u kombinaciji sa *Jelpom* (*Yelp*). To prvo preduzeće završilo je kao veliki, brzi hit. *Kompak* (*Compaq*) je kupio *Zip2* 1999. za 307 miliona dolara. Mask je zaradio 22 miliona dolara na tom poslu i gotovo sav iznos ulio u svoj sledeći poduhvat, startup kompaniju iz koje će nastati *Pejpal*. Kao najveći akcionar u *Pejpalu*, Mask

se fantastično obogatio kada je *Ibej (eBay)* 2002. godine kompaniju kupio za 1,5 milijardu dolara.

Međutim, umesto da nastavi da se mota po Silicijumskoj dolini i zapadne u istu depresiju kao i njegove kolege, Mask se odselio u Los Anđeles. Konvencionalna pamet tog doba nalagala je da duboko udahnute i sačekate da sledeća velika stvar stigne u dogledno vreme. Mask je odbacio tu logiku tako što je 100 miliona dolara uložio u *Spejseks*, 70 miliona dolara u *Teslu* i 10 miliona dolara u *Solarsiti*. Mask je mogao da odabere brži način da spiska svoje bogatstvo samo da je konstruisao mašinu za bukvalno uništavanje novca. On je postao samostalni investitor za ultrarizične poslovne poduhvate i udvostručio uloge u proizvodnji supersloženih fizičkih proizvoda na dva najskuplja mesta na svetu, u Los Anđelesu i Silicijumskoj dolini. Gde god je to moguće, Maskove kompanije će proizvoditi stvari od samog početka i truditi se da iznova osmisle sve ono što su aeronautička i svemirska, automobilska i solarna industrija prihvatile kao uobičajeno.

Sa *Spejseksom* Mask se bori protiv džinova u američkom vojno-industrijskom kompleksu, među kojima su i *Lokid Martin (Lockheed Martin)* i *Boing (Boeing)*. On se bori i protiv država – prevashodno protiv Rusije i Kine. *Spejseks* se proćuo kao jeftin dobavljač u okviru te industrije. Ali to samo po sebi nije zaista dovoljno za pobedu. Svemirski biznis nalaže bavljenje haosom politike, udvorištva i protekcionizma, što podriva temelje kapitalizma. Stiv Džobs je bio suočen sa sličnim silama kada je ustao protiv muzičke industrije kako bi izneo ajpod i *Ajtjuns* na tržište. Razdražljivi ludisti u muzičkoj industriji bili su mala deca u poređenju s Maskovim neprijateljima, koji zarađuju tako što prave oružje i države. *Spejseks* je testirao rakete za višekratnu upotrebu koje mogu da nose teret u svemir i spuste se ponovo na Zemlju, na svoje

lansirne platforme, precizno. Ako neka kompanija uspe da usavrši tu tehnologiju, zadaće razoran udarac svim svojim konkurentima i gotovo sigurno ostaviti bez posla neke pouzdane firme iz raketne industrije, stvarajući od Sjedinjenih Država svetskog lidera u odvoženju tereta i ljudi u svemir. To je pretnja zbog koje Mask smatra da je stekao više žestokih neprijatelja. „Spisak onih kojima ne bi smetalo da me nema sve je duži“, rekao je Mask. „Moja porodica se plaši da će Rusi izvršiti atentat na mene.“

Sa *Tesla motorsom* Mask je pokušao da unapredi način na koji se automobili proizvode i prodaju, istovremeno gradeći svetsku distribucionu mrežu goriva. Umesto hibrida, koji su u Maskovom žargonu nedovoljno optimalni kompromisi, *Tesla* stremi da proizvodi sasvim električne automobile za kojima ljudi žude, a to pomera granice tehnologije. *Tesla* ne prodaje svoja vozila preko dilera; prodaje ih preko mreže i u galerijama nalik na *Epl* smeštenim u skupim tržišnim centrima. *Tesla* takođe ne očekuje veliku zaradu od servisiranja svojih vozila, pošto električnim automobilima nije potrebna zamena ulja niti drugi postupci održavanja tradicionalnih kola. Model direktne prodaje koji je *Tesla* usvojio ističe se kao glavni trn u oku dilera automobila naviknutih na cenkanje s kupcima i zgrtanje profita na preteranim cenama održavanja. *Tesline* stanice za punjenje strujom sada se pružaju duž mnogih velikih auto-puteva u Sjedinjenim Državama, Evropi i Aziji i za samo dvadesetak minuta mogu kolima ponovo dodati stotine kilometara atraktivnog putovanja. Te stanice, takozvani superpunjači, rade na solarnu energiju, a vlasnici tesle ne plaćaju ništa za dopunu. Dok dobar deo američke infrastrukture propada, Mask gradi futuristički, pouzdani transportni sistem koji će omogućiti Sjedinjenim Državama da nadmaše ostatak sveta. Maskova vizija i, o nedavno,

izvedba kao da kombinuju najbolje osobine Henrija Forda i Džona D. Rokfelera.

Sa *Solarsitijem* Mask je investirao u najvećeg konstruktora i finansijera solarnih panela za pojedince i firme. Pomogao je u smišljanju ideje za *Solarsiti* i ima zvanje njegovog predsednika, dok njegovi rođaci Lindon i Piter Rajv vode kompaniju. *Solarsiti* je uspeo da bude jeftiniji od desetina komunalnih kompanija i postane sam za sebe velika komunalna firma. Dok su kompanije koje su se bavile čistom tehnologijom bankrotirale zabrinjavajuće redovno, Mask je izgradio dve najuspešnije svetske kompanije za čistu tehnologiju. *Kompanija Mask*, carstvo fabrika, desetina hiljada radnika i industrijske moći, nadmašila je ostale i pretvorila Maska u jednog od najbogatijih ljudi na svetu, s procenjenom neto vrednošću od oko 10 milijardi dolara.

Posle posete Masklendu počelo je da mi biva malo jasnije kako je Masku sve to pošlo za rukom. I dok govor o tome da će „čoveka odvesti na Mars“ nekim ljudima može da zvuči kao pijano baljezganje, Masku je on podario jedinstven poklič za okupljanje svih njegovih kompanija. To je nalik na sveobuhvatni cilj koji formira ujedinjavajući princip za sve što on radi. Zaposleni u sve tri kompanije veoma su toga svesni, kao i toga da iz dana u dan pokušavaju da postignu nemogućće. Kad Mask postavi nerealistične ciljeve, verbalno zlostavlja zaposlene i tera ih da rade do izmaka snage, podrazumeva se da je to – na nekom nivou – deo agende za Mars. Neki njegovi nameštenici ga zbog toga vole. Drugi ga se gnušaju, ali ostaju neobično lojalni zahvaljujući poštovanju prema njegovoj motivaciji i misiji. Mask je razvio nešto što nedostaje velikom broju preduzetnika u Silicijumskoj dolini: smislen pogled na svet. On je posednuti genije na najvećem zadatku koji je iko ikada mogao da smisli. On nije toliko generalni

direktor u poteri za bogatstvom koliko general koji zapoveda svojim jedinicama kako bi obezbedio pobedu. Dok Mark Zuckerberg želi da vam pomogne da podelite s drugima fotografije svoje bebe, Mask želi da... pa... spase ljudsku rasu od samonametnutog ili slučajnog uništenja.

Da bi uspeo da upravlja svim tim poduhvatima, Mask živi na gotovo apsurdan način. Njegova tipična sedmica počinje u palati u Bel Eru. Čitav ponedeljak on provodi radeći u *Spejseksu*. Utorak započne u *Spejseksu*, a onda uskoči u svoj mlaznjak i odleti do Silicijumske doline. Nekoliko dana provede radeći u *Tesli*, čije su kancelarije u Palo Altu, a fabrika u Fremontu. Mask nema kuću u Severnoj Kaliforniji, pa odseda u luksuznom hotelu *Rouzvud* ili kod prijatelja. Da bi dogovorila boravak kod prijatelja, Maskova sekretarica šalje imejl s pitanjem: „Soba za jednu osobu?“, i ako prijatelj kaže „Da“, Mask se kasno uveče pojavi na njegovim vratima. Najčešće boravi u gostinskoj sobi, ali se dešava i to da zaspi na kauču pošto se malo opusti uz video-igre. Onda se vraća u Los Anđeles i *Spejseks* u četvrtak. Deli starateljstvo nad svojih pet mladih sinova – dvojicama i trojkama – s bivšom suprugom Džastin, i oni su kod njega četiri dana nedeljno. Svake godine Mask pravi tabelu s količinom vremena koje provede nedeljno u letu kako bi lakše stekao uvid u to koliko stvari izmiču kontroli. Upitan kako preživljava takav raspored, Mask je rekao: „Imao sam teško detinjstvo, pa je to možda od pomoći.“

U jednu našu posetu Masklendu on je morao da udene intervju pre polaska na kampovanje u nacionalnom parku Krejter lejk u Oregonu. Bilo je gotovo osam uveče u petak, pa je Mask smerao da ubrzo potrpa sinčice i njihove dadilje u svoj privatni mlaznjak, a onda se sastane s vozačima koji će ga odvesti do njegovih prijatelja na mestu kampovanja;

prijatelji će onda pomoći Maskovom klanu da se raspakuje i privede kraju dolazak po mrklom mraku. Preko vikenda biće pešačenja. Onda će opuštanju doći kraj. Mask će u nedelju posle podne odleteti natrag u Los Anđeles. Potom će te večeri krenuti sam u Njujork. Odspavati. U ponedeljak gostovati u jutarnjim kontakt-emisijama. Ići na sastanke. Slati imejlove. Spavati. Odleteti natrag u Los Anđeles u utorak ujutro. Raditi u *Spejseksu*. Odleteti u San Hose u utorak posle podne da poseti fabriku *Tesla motorsa*. Odleteti iste večeri u Vašington na sastanak s predsednikom Obamom. Odleteti u sredu uveče natrag u Los Anđeles. Provesti nekoliko dana radeći u *Spejseksu*. Potom će otići na konferenciju koju je za taj vikend organizovao predsednik *Gugla* Erik Šmit, u Jeloustonu. U to vreme Mask se upravo razišao sa svojom drugom suprugom, glumicom Talulom Rajli, i pokušavao je da izračuna može li u sve to umešati i lični život. „Mislim da sam dobro raspodelio vreme na posao i decu“, rekao je Mask. „Ipak, voleo bih da više vremena posvetim izlascima sa ženama. Treba da nađem devojku. Zato moram da pronađem još malo vremena. Možda čak još pet ili deset – koliko vremena žena zahteva nedeljno? Možda deset sati? To mu dođe kao neki minimum? Ne znam.“

Mask retko pronalazi vreme za opuštanje, ali kada to učini, proslave su podjednako dramatične kao i ostatak njegovog života. Na svoj trideseti rođendan Mask je zakupio zamak u Engleskoj za dvadesetak ljudi. Od dva pa do šest ujutro oni su igrali varijaciju žmurke po imenu sardine, gde jedna osoba šmugne i sakrije se, a svi ostali tragaju za njom. Druga žurka zbilja se u Parizu. Mask, njegov brat i rođaci bili su budni u ponoć i odlučili su da voze bicikle gradom do šest ujutro. Prespavali su ceo dan i onda se uveče ukrkali u Orijent ekspres. I ponovo su probdeli noć. *Lucent dosje*

ekspirijens – avangardna grupa zabavljača – bila je u luksuznom vozu i bavila se čitanjem iz dlana i akrobatikom. Kad je voz sutradan stigao u Veneciju, Maskova porodica je večerala i potom ostala na verandi hotela iznad Velikog kanala sve do 9 ujutro. Mask voli i kostimirane zabave, pa se na jednoj pojavio odeven kao vitez i sa suncobranom ušao u dvoboj s kepecom u kostimu Darta Vejdera.

Za jedan skorašnji rođendan Mask je pozvao pedeset ljudi u zamak – ili makar ono što je u Sjedinjenim Državama najbliže zamku – u Teritaunu u državi Njujork. Ta proslava je za temu imala japanski stimpank, neku vrstu erotskog sna ljubitelja naučne fantastike – s mešavinom korseta, kože i obožavanja mašina. Mask se obukao kao samuraj.

Proslava je obuhvatala i izvođenje *Mikada*, viktorijanske komične opere Gilberta i Salivena smeštene u Japan, u malom pozorištu usred grada. „Nisam siguran da su Amerikanci to ukapirali“, kazala je Rajlijeva, kojom se Mask ponovo oženio pošto mu je omanuo plan o izlascima u trajanju od deset sati nedeljno. Amerikanci i svi ostali uživali su u onome što je usledilo. Kad se vratio u zamak, Mask je stavio povez preko očiju, gurnuli su ga uza zid i dali mu da drži balone, po jedan u obe ruke i još jedan između nogu. Onda je bacač noževa prionuo na posao. „Već sam ga gledao, ali zabrinuo sam se da mu to možda nije dan“, rekao je Mask. „Opet, pomislio sam, možda me strefi u jedno jajce a ne u oba.“ Posmatrači su bili zapanjeni i zabrinuti za Maska. „To je bilo bizarno“, rekao je Bil Li, investitor u tehnologiju i jedan od Maskovih dobrih prijatelja. „Ali Ilon veruje u nauku u svemu.“ Jedan od najboljih svetskih sumo rvača pojavio se na prijemu zajedno s još nekoliko svojih zemljaka. U zamku je postavljen ring i Mask se suočio sa šampionom. „Imao je sto šezdeset kila, i to ne onih što poskakuju“, rekao je Mask. „Adrenalin me je

sasvim obuzeo i uspeo sam da lika odignem od tla. Pustio me je da dobijem tu prvu rundu, i onda me pobedio. Mislim da su mi leđa još sjebana od toga.“

Rajlijeva je od planiranja takvih žurki za Maska napravila pravu umetnost. Upoznala se s Maskom još 2008, kada su se njegove kompanije urušavale. Posmatrala je kako on gubi čitavo bogatstvo i kako ga štampa ismeva. Ona zna da je žalac iz tih godina i dalje tu i da se kombinovao s drugim traumama u Maskovom životu – tragičnim gubitkom bebe, sina, i brutalnim odrastanjem u Južnoj Africi – stvorivši izmučenu dušu. Rajlijeva se veoma trudila da se postara za to da se Mask posle bekstva s posla i takve prošlosti oseća makar osveženo, ako već ne i izlečeno. „Pokušavam da se setim zabavnih stvari koje on nije ranije radio i koje bi mu pomogle da se opusti“, kazala je Rajlijeva. „Sada pokušavamo da nadoknadimo njegovo mizerno detinjstvo.“

Koliko god iskreni, pokušaji Rajlijeve nisu bili sasvim delotvorni. Nedugo posle sumo-žurke zatekao sam Maska ponovo na poslu u sedištu *Tesle* u Palo Altu. Bila je subota, a parking je bio pun vozila. U kancelarijama *Tesle* radilo je na stotine mladih ljudi – neki od njih su projektovali delove automobila na računarima, a drugi su eksperimentisali elektronskom opremom na svojim radnim stolovima. Maskov grohotan smeh grunuo bi svakih nekoliko minuta i razlegao se čitavim prostorom. Kada je Mask došao u salu za sastanke gde sam ga čekao, napomenuo sam da je zadivljujuće to što se toliko ljudi pojavilo u subotu na poslu. Mask je tu situaciju sagledavao u drugačijem svetlu, požalivši se da sve manje i manje ljudi onedavno radi vikendom. „Jebote, smekšali smo“, odgovorio je Mask. „Nameravao sam da svima pošaljem imejl. Jebote, mekani smo.“ (Upozorenje: u ovoj knjizi

će se često pominjati „jebote“. Mask obožava tu reč, baš kao i većina ljudi u njegovom najbližem krugu.)

Ovakva izjava kao da se uklapa u naš utisak o drugim vizionarima. Nije teško zamisliti kako Hauard Hjuz ili Stiv Džobs kore svoju radnu snagu na sličan način. Izgradnja stvari – naročito velikih stvari – pravi je džumbus. U dve decenije koje je Mask utrošio na stvaranje kompanija, ostavio je za sobom trag ljudi koji ga ili obožavaju ili iz dna duše preziru. Za vreme mog izveštavanja, ti su ljudi čekali u redu da mi iznesu svoje viđenje Maska i brutalne pojedinosti o tome kako funkcionišu on i njegovo poslovanje.

Moje večere s Maskom i povremena putovanja u Masklend otkrili su drugačiji skup mogućih istina o tom čoveku. On je odlučio da sagradi nešto što ima potencijal da bude daleko veličanstvenije od svega što su proizveli Hjuz ili Džobs. Mask je preuzeo industrijske grane poput svemirske i automobilske industrije od kojih Amerika kao da je odustala, i stvorio od njih nešto novo i fantastično. U srcu ovog preobražaja nalaze se Maskove veštine tvorca softvera i njegova sposobnost da ih primeni na mašine. On je spojio atome i deliće na način koji su malobrojni smatrali mogućim, i rezultati su bili spektakularni. Sasvim je tačno da Mask tek treba da postigne potrošački uspeh reda veličine ajfona, ili da dosegne više od milijarde ljudi kao *Fejsbuk*. Za sada, on i dalje proizvodi igračke za bogataše, a njegovo propupelo carstvo mogli bi od kolapsa da razdvajaju tek eksplozija rakete ili masovni opoziv tesla vozila. S druge strane, Maskove kompanije su već postigle mnogo više nego što su njegovi najglasniji klevetnici smatrali mogućim, a obećanja onoga što dolazi moraju okorele tipove ostaviti pune optimizma čak i u trenucima njihove najveće slabosti. „Za mene je Ilon sjajni primer za to kako Silicijumska dolina može biti kadra da se iznova pronade i fokusiranjem na

poboljšanja postojećih proizvoda bude relevantnija od potere za brzim kotiranjem na berzi“, rekao je Edvard Jung, slavni softverski inženjer i pronalazač. „Te stvari su važne, ali nisu dovoljne. Treba da pogledamo drugačije modele za obavljanje stvari koji su po prirodi dugoročniji i u koje je tehnologija više integrisana.“ Ta integracija koju Jung pominje – skladno stapanje softvera, elektronike, naprednih materijala i računarskih konjskih snaga – čini se da je Maskov talenat. Ako samo malo začkiljite, učiniće vam se da Mask možda koristi svoje veštine da poploča put do doba neverovatnih mašina i ovaploćenja naučnofantastičnih snova.

U tom smislu, Mask je mnogo više nalik na Tomasa Edisona nego na Hauarda Hjuza. On je pronalazač, slavni privrednik i industrijalac sposoban da velike zamisli pretoči u velike proizvode. Upošljava hiljade ljudi koji kuju metal u američkim fabrikama u doba kada se to smatralo nemogućim. Rođen u Južnoj Africi, Mask sada izgleda kao najinovativniji američki industrijalac i osobeni mislilac, te čovek koji će najverovatnije Silicijumsku dolinu postaviti na ambiciozniji kurs. Zahvaljujući Masku, Amerikanci bi mogli da se probude za deset godina s najmodernijim auto-putem na svetu: s tranzitnim sistemom kojim upravljaju hiljade punjačkih stanica na solarni pogon i kojim prolaze električni automobili. Dotad, *Spejseks* bi mogao sasvim lako da lansirava rakete svaki dan, i prevozi ljude i predmete do desetina svemirskih staništa, pripremajući se za duži put do Marsa. Ovakav napredak je istovremeno teško pojmiti, i naizgled je neizbežan ukoliko Masku jednostavno pođe za rukom da kupi sebi dovoljno vremena da do njega dovede. Kao što je to rekla njegova bivša supruga Džastin: „On radi ono što hoće, i neumoljiv je u tome. Ovo je Ilonov svet, a mi ostali samo živimo u njemu.“

AFRIKA

Javnost se prvi put sreća sa Ilonom Rivom Maskom 1984. godine u južnoafričkoj stručnoj publikaciji *PC and Office Technology*, kada je ova objavila izvorni kod video-igre koju je Mask dizajnirao. Bio je to *Blastar*, svemirska igra inspirirana naučnom fantastikom kojoj je za rad trebalo 167 redova uputstava. Bilo je to u vreme kada se od prvih korisnika računara zahtevalo da kucaju komande kako bi njihove mašine bilo šta mogle da urade. U tom kontekstu, Maskova igra nije blistala kao čudo informatike, ali je svakako nadmašila ono što je većina dvanaestogodišnjaka u to vreme izbacivala. Njen prikaz u časopisu doneo je Masku petsto dolara i ukazao još tada na neke njegove karakterne crte. Objava o *Blastaru* na 69. strani časopisa pokazuje da je mladić želeo da se predstavlja imenom koje podseća na nekakvog autora naučne fantastike, I. R. Mask, te da vizije o velikim osvajanjima već poigravaju u njegovoj glavi. U kratkom objašnjenju stoji: „U ovoj igri morate da uništite vanzemaljski svemirski

teretnjak koji prenosi smrtonosne vodonične bombe i status-zračne mašine. Ova igra dobro koristi sprajtove i animaciju, pa je u tom smislu vredna pažnje.“ (Do dana današnjeg čak ni internet nije uspeo da sazna šta su to „status-zračne mašine.“)

Dečak koji fantazira o svemiru i bitkama između dobra i zla nije ništa posebno. Ali dečak koji te fantazije uzima za ozbiljno mnogo je izuzetniji. Takav je bio slučaj s mladim Ilonom Maskom. Sredinom svojih tinejdžerskih godina Mask je stapao fantaziju i stvarnost do tačke u kojoj ih je u njegovom umu bilo teško razdvojiti. Mask je počeo da gleda na čovekovu sudbinu u vasioni kao na ličnu obavezu. Ako to znači da mora tragati za čistijom energetskom tehnologijom ili graditi svemirske brodove kako bi produžio domet ljudske rase, neka. Mask će pronaći način da sve to ostvari. „Možda sam kao klinac čitao previše stripova“, rekao je Mask. „U stripovima kao da stalno pokušavaju da spasu svet. Činilo mi se da treba pokušati s tim da svet poboljšate, pošto obrnuto nema nikakvog smisla.“

Kad mu je bilo oko četrnaest godina, Mask je imao pravu-pravcatu egzistencijalnu krizu. Pokušao je da se s njom nosi poput mnogih nadarenih adolescenata, okrenuvši se religioznim i filozofskim tekstovima. Mask je oprobao pregršt ideologija i onda završio manje-više tamo gde je i počeo, prihativši naučnofantastične lekcije pronađene u jednoj od najuticajnijih knjiga u njegovom životu: *Autostoperskom vodiču kroz galaksiju* Daglasa Adamsa. „On napominje to da je izuzetno teško prokljuviti koja pitanja treba da postaviš“, rekao je Mask. „Kad jednom prokljuviš pitanje, do odgovora dođeš relativno lako. Došao sam do zaključka da bi zaista trebalo da stremimo tome da povećamo opseg i razmere ljudske svesti kako bismo bolje razumeli koja pitanja da postavimo.“ Tinejdžer Mask je tada došao do formulacije

svog ultralogičnog krajnjeg cilja. „Ima smisla jedino težiti većem kolektivnom prosvetljenju“, rekao je.

Veoma je lako uočiti neke od osnova Maskove potrage za smislom. Rođen 1971. godine, on je odrastao u Pretoriji, velikom gradu u severoistočnom kraju Južne Afrike, na samo sat vožnje od Johannesburga. Avet aparthejda bila je prisutna u njegovom detinjstvu, pošto je Južna Afrika često ključala od napetosti i nasilja. Crnci i belci su se sukobljavali, baš kao i crnci iz različitih plemena. Mask je napunio četiri godine samo nekoliko dana posle ustanka u Sovetu, kada su stotine crnih studenata izginule u protestima protiv belачke vlasti. Južna Afrika je godinama bila suočena sa sankcijama koje su druge države uvele zbog njene rasističke politike. Mask je imao taj luksuz da putuje u detinjstvu u inostranstvo, pa je bio u prilici da sazna kako drugi gledaju na Južnu Afriku.

Ali na Maskovu ličnost je još veći uticaj imala kultura belih Afrikanera, toliko preovlađujuća u Pretoriji i okolnim oblastima. Hipermuževno ponašanje se slavilo, a grubi sportisti obožavali. Dok je Mask uživao u određenim povlasticama, živeo je kao autsajder čija su rezervisana ličnost i zaludeničke sklonosti bile protivne preovlađujućim stavovima tog vremena. Njegovo zapažanje da nešto nije u redu sa svetom neprestano je osnaživalo, i Mask je, gotovo od najranijih dana, smišljao kako da pobegne iz svog okruženja i sanjao o mestu koje bi omogućilo da njegova ličnost i njegovi snovi procvetaju. On je video Ameriku u njenom najvećem klišeju, kao zemlju mogućnosti i najverovatniju pozornicu za ispunjenje svojih snova. Tako se dogodilo da usamljeni, štrkljasti mladi Južnoafrikanac koji je krajnje iskreno govorio o traganju za „kolektivnim prosvetljenjem“ završi kao najpustolovniji industrijalac u Americi.

Kad je Mask konačno dospao u Ameriku u svojim dvadesetim godinama, bio je to povratak korenima njegovih